

Vaja 1:
Program DEXiWin

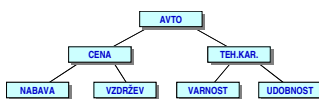
Metoda DEX

https://dex.ijs.si/documentation/DEX_Method/DEX_Method.html

Decision EXpert

Osnove:

- večkriterijsko odločanje
- ekspertni sistemi
- strojno učenje
- mehka (fuzzy) logika

Kvalitativno modeliranje:

- simbolične spremenljivke
- pravila "če-potem"

VARNOST	UDOBNOST	TEH.KAR.
nizka	odl	nespr
visoka	majhna	nespr
sred	sprej	sprej
visoka	dob	odl

DEXi: Računalniški program za večparametrsko odločanje

<https://kt.ijs.si/MarkoBohanec/dexi.html>

<https://dex.ijs.si/documentation/DEXi/DEXi.html>

DEXiWin: DEXi Decision Modeling Software (for Windows)

<https://dex.ijs.si/dexisuite/dexiwin.html>

<https://dex.ijs.si/documentation/DEXiWin/DEXiWin.html>

Programa za delo s kvalitativnimi odločitvenimi modeli, ki omogoča:

- izdelavo in preurejanje drevesa kriterijev:
 - struktura modela
 - zaloge vrednosti kriterijev
 - odločivna pravila
- zajemanje podatkov o alternativah
- vrednotenje alternativ
- tabelarni pregled rezultatov vrednotenja z analizo tipa "kaj-če"
- analize: "analiza ±(1)", primerjava alternativ, selektivna razlaga, ciljna analiza
- grafični prikaz rezultatov vrednotenja
- prikaz in izpis poročil

DEXi

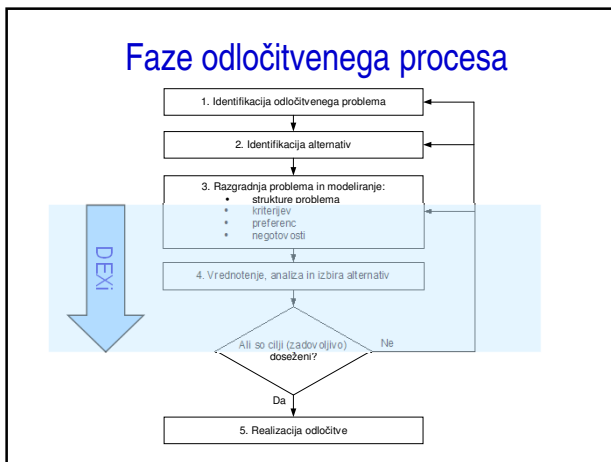

DEXiWin

- Starejši (2000 →)
- Operacijski sistem: Windows dela na Linux in MacOS z emulatorjem (Mono, Wine)
- Jezik: slovenski, angleški
- Stabilen, preizkušen
- Nekoliko manj zmogljiv
- Bo še vzdrževan, vendar ne bo nadgrajen

- Nov (2023)
- Operacijski sistem: samo Windows
- Jezik: angleški
- Verzija: trenutno Beta, ima še napake
- Bolj zmogljiv:
 - numerični vhodni atributi
 - vrednotenje s porazdelitvami
 - večji nabor poročil in grafikonov
 - in še veliko "malenkosti" ...
- Namenjen, da sčasoma nadomesti DEXi

Kompatibilnost: DEXi → DEXiWin

1. Identifikacija odločitvenega problema

Povod: imamo zahteven odločitven problem
Namen: *spoznati, razumeti in definirati* problem

Kaj je predmet odločitve?
Katere cilje želimo doseči? Kateri cilji so najbolj pomembni?
Katere so (zaželene in nezaželene) posledice te odločitve?
Druge značilnosti problema?

Kdo odloča? Kdo pripravi predloge? Kdo ima znanje?

Kakšno in katero metodo podpore odločanja uporabiti?

2. Identifikacija alternativ

Katere so tiste alternative, variante ali različice, med katerimi lahko izbiramo?

Ali so že alternative določene, ali pa jih lahko oblikujemo kasneje? Če da, do kakšne mere?

Ali obstajajo pomembne omejitve alternativ? Ali lahko izločimo alternative, katere, in kaj to pomeni?

Ali smo evidentirali vse smiselne alternative?

Ali pride v poštev alternativa *status quo*?

3. Razgradnja problema in modeliranje

1. IDENTIFIKACIJA KRITERIJEV (ATRIBUTOV)

- a. spisek kriterijev
- b. struktura kriterijev (drevo kriterijev)
- c. merske lestvice

2. DEFINICIJA ODLOČITVENIH PRAVIL

3. OPIS ALTERNATIV

4. ANALIZA ALTERNATIV

1.a: Spisek kriterijev

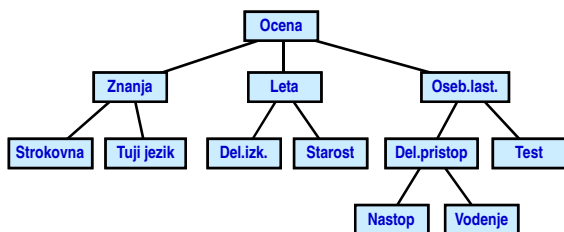
Problem: Izbira kandidata za delovno mesto

Seznam kriterijev, ki vplivajo na odločitev (neurejen):

- izobrazba
- starost
- izkušnje
- doseženi rezultati
- znanje
- kolegialnost
- delovni pristop
- vodstvene sposobnosti
- organizacijske sposobnosti
- delo v kolektivu
- pridnost
- delavnost
- vztrajnost
- odločnost
- ...

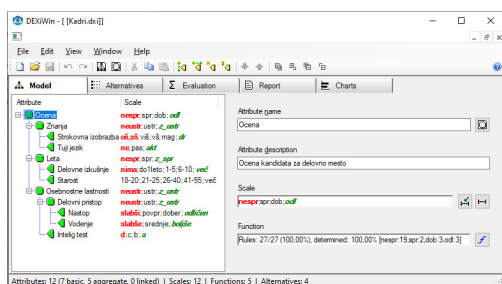
Ne spreglejmo kriterijev, ki bistveno vplivajo na odločitev!

1.b: Drevo kriterijev

Združujemo vsebinsko sorodne kriterije
Praviloma največ po dva do trije nasledniki notranjih vozlišč

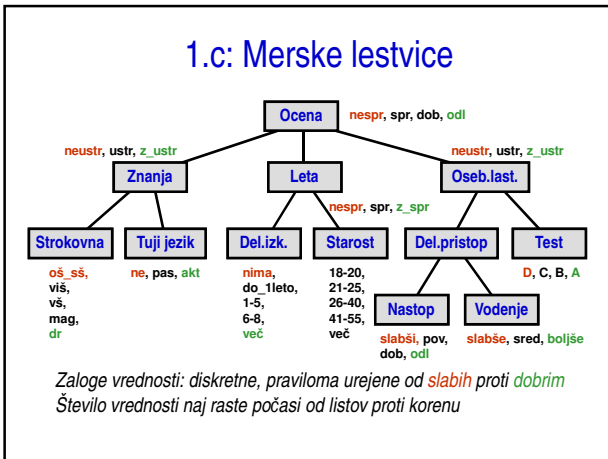
DEXiWin: Izdelava in preurejanje drevesa kriterijev

Naloge

1. Zgradite drevo kriterijev za svoj odločitveni problem ali
2. Spremenite že pripravljeno drevo *Kadri* tako, da:
 - spremenite neko poddrevo (npr. *Znanja*),
 - dodate nov atribut (npr. *Komunikativnost* k *Osebnostnim lastnostim* ali *Delovnemu pristopu*)
 - dodate poddrevo obstoječemu listu (npr. razširite *Delovne izkušnje*)

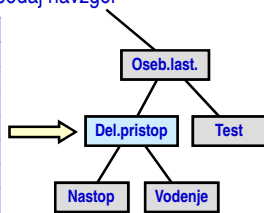
1.c: Merske lestvice

2: Odločitvena pravila

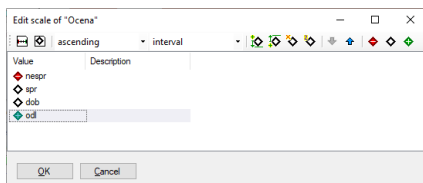
Pravila združevanja ocen od spodaj navzgor

Nastop	Vodenje	Del.pristop
slabši	slabše	neustr
slabši	srednje	neustr
slabši	boljše	neustr
povpr	slabše	neustr
povpr	srednje	ustr
povpr	boljše	ustr
dober	slabše	neustr
dober	srednje	ustr
dober	boljše	z_ustr
odl	slabše	neustr
odl	srednje	z_ustr
odl	boljše	z_ustr

- Določanje odločitvenih pravil:
- neposredno
 - z uporabo pravila urejenosti
 - z uporabo uteži

DEXiWin: Urejanje zalog vrednosti

Naloge

1. Določite merske lestvice vsem (oz. na novo dodanim) atributom
2. Zbršite funkcijo koristnosti (npr. *Delovni pristop*) in jo definirajte na novo. Uporabite vse tri načine: neposredno, na osnovi urejenosti in z utežmi
3. Definirajte odločitvena pravila še za vse preostale nedefinirane funkcije koristnosti
4. Oglejte si "izpeljana odločitvena pravila" pri nekaj izbranih funkcijah. Ali razumete izpis? Ali je vsebina smiselna?

3: Opis alternativ

Kandidat	Strokovna	Tuji jezik	Del.izk.	Starost	Nastop	Vodenje	Test
A	mag	pas	do_1leto	21-25	dober	boljše	B
B	dr	akt	več	26-40	povpr	slabše	B

DEXiWin: Urejevalnik alternativ

Attribute	Kandidat A	Kandidat B	Kandidat C	Kandidat D
Strokovna izobrazba	mag	dr	dr	dr
Tuji jezik	pas	akt	akt	akt
Delovne izkušnje	do_1leto	več	6-10	6-10
Starost	21-25	26-40	26-40	26-40
Nastop	dob	povpr	dob	odlično
Vodenje	boljše	slabše	slabše	boljše
Inteligentnost	b	b	c	a

4. Vrednotenje in analiza alternativ

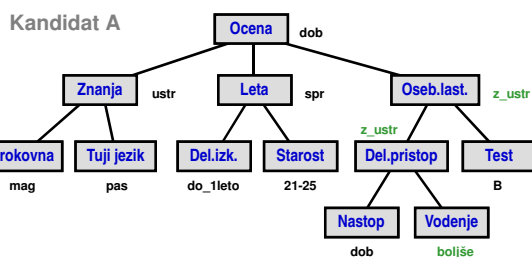
1. VREDNOTENJE ALTERNATIV

- poteka od listov proti korenenu drevesa
- rezultat je *kvalitativna* ocena vsake alternative
- vrednotenje lahko poteka tudi ob *nenatančnih in nepopolnih* podatkih o alternativah

2. ANALIZA ALTERNATIV

- interaktivno pregledovanje rezultatov
- pregledovanje z *grafikoni*
- primerjava alternativ
- analiza tipa *kaj-če*
- analiza Plus/Minus
- *selektivna razlaga* vrednotenja
- ciljna analiza

4: Osnovno vrednotenje alternativ

DEXiWin: Vrednotenje alternativ

Attribute	Kandidat A	Kandidat B	Kandidat C	Kandidat D
Objava	600	1000	1000	1000
Zbrana	ustv	z_ustv	z_ustv	z_ustv
Številna izobrazba	mag	dr	dr	dr
Trajnost	pas	akt	akt	akt
Leto	199	z_199	z_199	z_199
Delovne izkušnje	do11eto	vnc	6-10	6-10
Starost	21-25	26-40	26-40	26-40
osebne lastnosti	z_ustv	neustv	neustv	z_ustv
Delovni pristop	z_ustv	neustv	neustv	z_ustv
Nastop	dobor	pvpr	dobor	odlicen
Višerje	anglis	italian	spanis	anglis
Inteligent	b	c	c	a

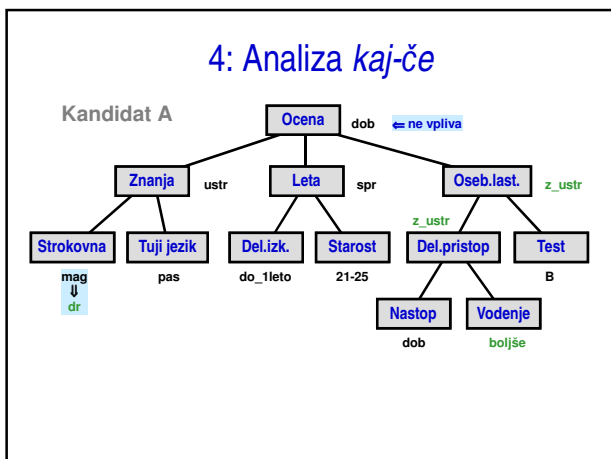
Naloge

1. Vnesite podatke za nekaj svojih alternativ (kandidatov)
2. Alternative ovrednotite
3. Preglejte rezultate vrednotenja in jih razložite v skladu z vprašanji na naslednji sliki
4. Izdelajte vse analize, prikazane v nadaljevanju: "kaj-če", selektivna razlaga, primerjava alternativ, plus/minus, ciljna analiza
5. Rezultate vrednotenja predstavite z grafikoni. Preizkusite vse tri tipe grafikonov: stolpcični, razsevni in krožni
6. Izdelajte poročilo in ga pojasnite

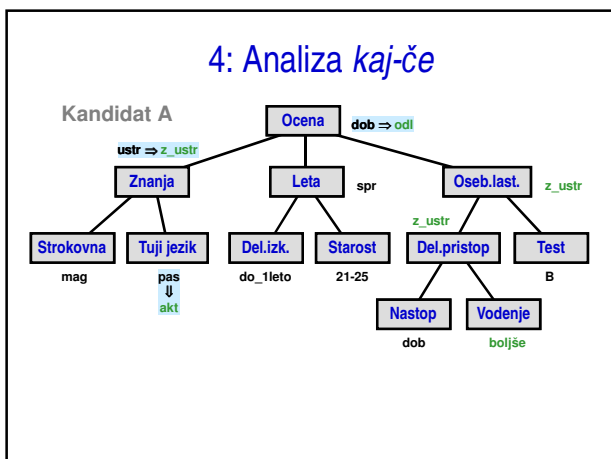
4.2 Analiza alternativ

- Kako je bila izračunana končna ocena alternativ?
- Ali so podatki o alternativah ustrezni?
- Zakaj je končna ocena takšna, kot je? Ali je v skladu s pričakovanji ali odstopa in zakaj? Katere lastnosti alternativ so najbolj prispevale k takšni oceni?
- Katere so bistvene prednosti in pomanjkljivosti posamezne alternative?
- V čem se alternative bistveno razlikujejo med seboj?
- Kakšna je občutljivost odločitve: kako in v kakšni meri se spremenijo končne ocene alternativ v odvisnosti od sprememb?
- Ali je mogoče alternative še izboljšati? Kako jih lahko izboljšamo? Katere spremembe povzročijo bistveno poslabšanje ocen?

4: Analiza kaj-če

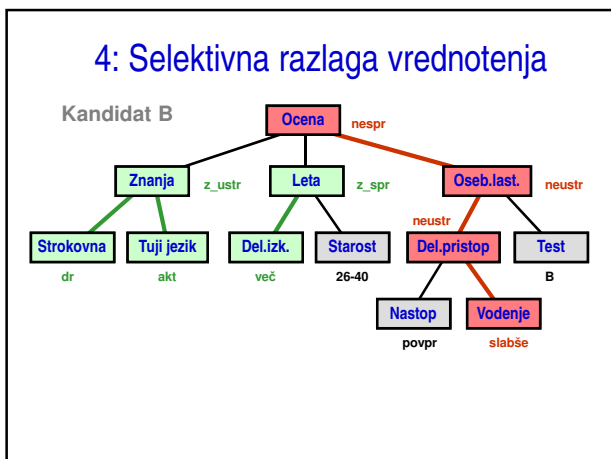
4: Analiza kaj-če

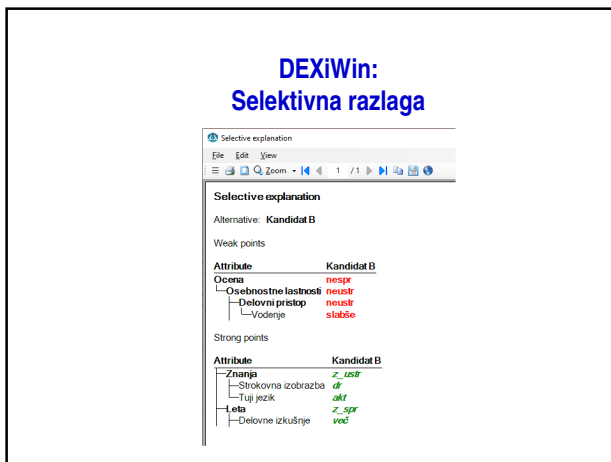
DEXiWin: Analiza kaj-če

Model	Alternatives	Σ	Evaluation	Chart	
Model	Kandidat A	Kandidat B	Kandidat C	Kandidat D	
	Ocena	dob	nevp	nevp	odl
	Znanja	ustr	z_ustr	z_ustr	z_ustr
	Strokovna izobrazba	mag	dr	dr	dr
	Tuji jezik	pas	akt	akt	akt
	Leta	spr	z_spr	z_spr	z_spr
	Delovne izkušnje	do_1leto	več	6-10	6-10
	Starost	21-25	20-40	20-40	20-40
	Osebnostne lastnosti	z_ustr	neustr	ustr	neustr
	Delovni pristop	z_ustr	neustr	ustr	neustr
	Nastop	dob	poraj	dob	odl
	Vodenje	boljše	slabše	brezje	boljše
Inteligent	b	b	c	a	

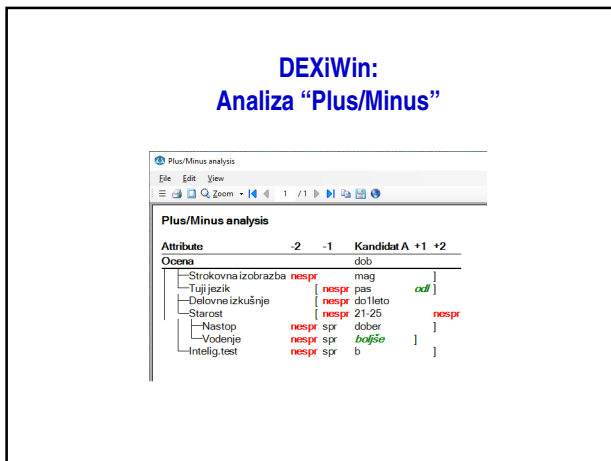
4: Selektivna razlaga vrednotenja

DEXiWin: Selektivna razlaga

DEXiWin: Analiza "Plus/Minus"

DEXiWin: Primerjava alternativ

Attribute	Kandidat B	Kandidat A	Kandidat B*	Kandidat C	Kandidat D
Ocena	<i>nespr</i>	dob	<i>odl</i>	<i>odl</i>	
Znanja	<i>z_ustr</i>	ustr			
Strokovna izobrazba	<i>dr</i>	mag			
Tuji jezik	<i>akt</i>	pas			
Leta	<i>z_spr</i>	spr		6-10	6-10
Delovne izkušnje	<i>vec</i>	do 11let			
Starost	26-40	21-25			
Osebnostne lastnosti	<i>neustr</i>	<i>z_ustr</i>	ustr	<i>z_ustr</i>	<i>z_ustr</i>
Delovni pristop	<i>neustr</i>	<i>z_ustr</i>	ustr	<i>z_ustr</i>	<i>z_ustr</i>
Nastop	povpr	dober	dober	dober	<i>odlicen</i>
Vodenje	<i>slabse</i>	<i>boljse</i>	strednje	dober	<i>boljse</i>
Intelig. test	b		c		a

DEXiWin: Ciljna analiza

Report parameters

Parameters: Format

Goal attribute: Ocena

Alternative: Kandidat C

Current value: *nespr*

Try to: improve degrade

the current value by modifying the selected attributes:

- Znanja
- Strokovna izobrazba
- Tuji jezik
- Leta
- Delovne izkušnje
- Starost
- Osebnostne lastnosti
- Delovni pristop
- Nastop
- Vodenje
- Intelig. test

Changing attribute values

Max. steps: 2

List the number of solutions

Max. generate: 500

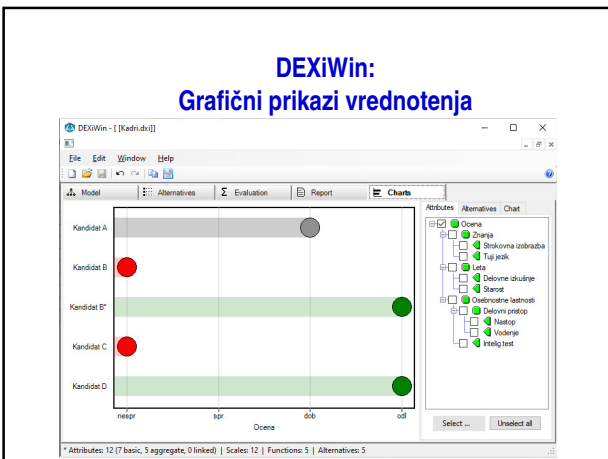
Max. show: 10

OK Cancel

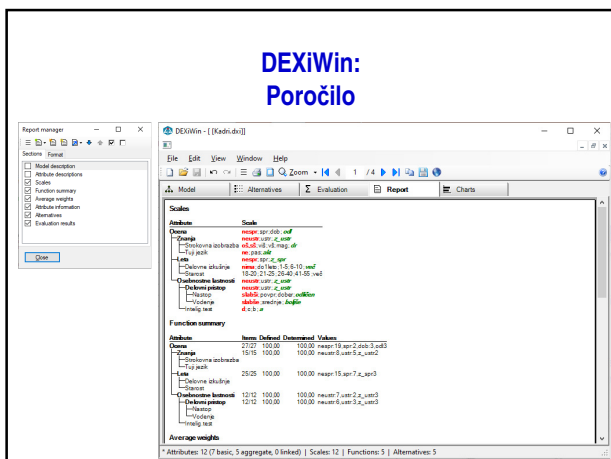
Target analysis

Attribute	Kandidat C	1	2	3
Ocena	<i>nespr</i>	<i>odl</i>	<i>odl</i>	<i>odl</i>
Znanja	<i>z_ustr</i>			
Strokovna izobrazba	<i>dr</i>			
Tuji jezik	<i>akt</i>			
Leta	<i>z_spr</i>	6-10		
Delovne izkušnje	26-40			
Starost	26-40			
Osebnostne lastnosti	<i>neustr</i>	ustr	ustr	ustr
Delovni pristop	<i>neustr</i>	ustr	<i>z_ustr</i>	<i>z_ustr</i>
Nastop	dober			<i>odlicen</i>
Vodenje	<i>slabse</i>	strednje	<i>boljse</i>	strednje
Intelig. test	c	b		

DEXiWin: Grafični prikazi vrednotenja

DEXiWin: Poročilo

Naloge

1. Preizkusite, kako deluje DEXiWin, kadar:
 - funkcije koristnosti niso v celoti določene
 - manjkajo nekateri vhodni podatki o alternativah
2. Oglejte si del poročila o utežeh ("Povprečne uteži")
 - ali razumete pojem "uteži"?
 - ali razumete razliko med lokalnimi in globalnimi utežmi?
 - ali razumete razliko med normiranimi in nenormiranimi utežmi?
3. Prenesite podatke o alternativah
 - iz DEXiWin-a v Excel oz. LibreOffice Calc
 - iz Excela/LibreOffice v DEXiWin
